

กลยุทธ์การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เวียงหนองหล่มโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันทน์จ้าวใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

The Strategies for Leadership Potentiality Empowerment in Administration of Wieng Nong Lom Wetland by Community: A Case Study of Ban Pa Sak Luang, Chan Chawa Tai Sub-district, Mae Chan District, Chiang Rai Province

พระสมบัติ กตปุญญ (ยอดกาศ)^{1*}, รณิดา ปิงเมือง², นาวิน พรหมใจสา³ และวรรณะ รัตนพงษ์⁴

Phra Sombat Yodkat¹, Ranida Pingmuang², Nawin Promjaisa³ and Wanna Rattanapong⁴

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขายุทธศาสตร์การพัฒนามิติภาค สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

²อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก สำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

^{3,4}อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมสำนักวิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹Ph.D. student (Regional Development Strategies), Scholl of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

²Mijor Advisor, Scholl of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

^{3,4}Co-Advisor, Scholl of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University

*ผู้นิพนธ์หลัก e-mail : Yodgat001@gmail.com

Received: November 07, 2019; Revised: December 12, 2019; Accepted: December 18, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน : กรณีศึกษา บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันทน์จ้าวใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย และศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการ และการพัฒนากลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน ผู้บริหารเทศบาล และ ผู้นำชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสอบถาม และกระบวนการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในปัจจุบันสภาพดินเป็นดินเหนียว ปัญหาคือไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ดี ในฤดูแล้งจะมีน้ำแห้งขอด มีการรุกพื้นที่และเจาะน้ำไปใช้นอกพื้นที่เวียงหนองหล่มของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ส่วนการจัดการในเรื่องของดิน เน้นในการปรับปรุงและไม่ทำลายหน้าดิน ทำให้ดินมีสภาพดีขึ้น ส่วนทรัพยากรน้ำ เน้นการไม่นำขยะและสารเคมีทิ้งลงในแหล่งน้ำ ส่วนการขยายพันธุ์พืชและสัตว์ น้ำ เน้นในการเพาะพันธุ์เพื่อจัดเตรียมทำการขยายพันธุ์ต่อไป

2. ศักยภาพผู้นำชุมชน ด้านคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีศักยภาพในเรื่อง ความสามารถในการพูดให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ

3. กลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน วิสัยทัศน์ที่ว่า “ชุมชนร่วมใจพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืน” และ กลยุทธ์การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนมุ่งเน้น 6 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพผู้นำในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน กลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการบูรณาการการทำงานของผู้ทำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันภายใต้ แผนพัฒนาชุมชน กลยุทธ์ที่ 3 การต่อยอดองค์ความรู้และนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการ บริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม กลยุทธ์ที่ 4 การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้นำ กับประชาชนในพื้นที่และการเชื่อมต่อนโยบายของรัฐบาลที่นำไปสู่การปฏิบัติ กลยุทธ์ที่ 5 การส่งเสริม สร้างแรงจูงใจให้กับผู้นำในการแผนพัฒนาชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และกล ยุทธ์ที่ 6 การพัฒนาการสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม โดย การประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์ พบว่า มีความเหมาะสมทุกกลยุทธ์และกลยุทธ์ที่เหมาะสม มากที่สุดได้แก่ กลยุทธ์ที่ 6 การพัฒนาการสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่ม น้ำเวียงหนองหล่ม และ กลยุทธ์ที่ 4 การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้นำกับประชาชนในพื้นที่

คำสำคัญ: กลยุทธ์, ศักยภาพผู้นำ, พื้นที่ชุ่มน้ำ

ABSTRACT

The objectives of this study were to examine the circumstance, problems, and leadership potentiality of community leaders in administration of Wiang Nong Lom wetland by community, to develop the strategies for leadership potentiality empowerment in administration of Wiang Nong Lom wetland by community. The population were household leaders, municipality administrators, and community leaders. The research instruments were in-depth interview, questionnaire, and focus-group discussion. The data analysis employed frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The results revealed that:

1. Physical characteristics of the Wiang Nong Lom wetland are clay soil, unfavorable for cultivating crops, causing plants to grow slowly, and some plants cannot be grown at all. Water is shortage in dry season because villagers penetrate the area and deploy water drilling for use outside Wiang Nong Lom area. The hot weather is also rising. Wiang Nong Lom wetland management focuses on soil improvement and prevention from destruction. The water resources

focus on stop disposing wastes and chemicals into the water. Plants and aquatic animals conservation focuses on breeding for further propagation.

2. The community leadership potentiality revealed general characteristics of community leaders at the high level. Basically, they showed verbal communication ability in delivering the talk to attract people in participating the wetland conservation activities, followed by gaining trust from people in the community, controlling emotions in various situations, possessing vision for practical implication, encouraging people in the community to learn together about the administration of Wiang Nong Lom wetland.

3. The strategies for leadership potentiality empowerment in administration of Wiang Nong Lom wetland conform to the vision that “Community Joint Development of Wiang Nong Lom Wetland for Sustainable Learning Source”. Six strategies for leadership potentiality empowerment were Strategy 1: Promoting leadership potentiality development in formulating community development plan for administration of Wiang Nong Lom wetland. Strategy 2: Promoting the integration of formal and non-formal operation under community development plan. Strategy 3: Extending and applying knowledge of local wisdom in the administration of Wiang Nong Lom wetland. Strategy 4: Co-constructing knowledge and understanding of leaders and people in implementing government policies into practice. Strategy 5: Promoting and building incentives for leaders in implementing community development plan for the administration of Wiang Nong Lom wetland. Strategy 6: Improving communication between leaders and people in the administration of Wiang Nong Lom wetland. And Appropriateness evaluation of the strategies for leadership potentiality empowerment in the administration of Wiang Nong Lom wetland by community indicated that all strategies were appropriate. The strategies holding the highest appropriateness were Strategy 6: Improving communication between leaders and people in the administration of Wiang Nong Lom wetland and Strategy 4: Co-constructing knowledge and understanding of leaders and people in implementing government policies.

Keyword: Strategies Leadership, Potentiality, wetland

บทนำ

ปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากการขาดความเข้าใจและความตระหนักถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำโดยรวม

ประชาชนทั่วไปและองค์กรที่เกี่ยวข้องก็ยังขาดความเข้าใจต่อความสำคัญทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้มีการบุกรุกทำลายและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่

หลากหลาย ความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชน ชุมชนท้องถิ่น ก็ได้ส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรม การลดลงและสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศอย่างต่อเนื่องของพื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

โดยเฉพาะปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อใช้ในกิจกรรมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติไปเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่างๆ จากมลภาวะจากน้ำเสียในครัวเรือน อุตสาหกรรม และสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวทรัพยากรประมงมากเกินไป การตัดไม้และการเก็บหาของป่า จนเกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ชุ่มน้ำตอนบนทำให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินและปริมาณตะกอนเพิ่มมากขึ้น มีการทับถมของตะกอนทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน อีกทั้งยังมีการบุกรุกไม้ยืนต้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพ การนำชนิดพันธุ์ต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่ชุ่มน้ำ จากโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมิได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดกับระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชนในท้องถิ่นที่ต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำ การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเพียงพอ องค์การต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนประชาชนทั่วไปทั้งในเมืองและชนบทยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในคุณลักษณะทางธรรมชาติของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ การขาดความตระหนัก ถึงบทบาทหน้าที่

คุณค่าและคุณประโยชน์ที่ครบถ้วนแท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเป็นผลให้ขาดความระมัดระวังและใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม ขาดการประสานระหว่างหน่วยงาน ในการจัดการพื้นที่ และจากกรณีกฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ไม่มีประสิทธิภาพในการบังคับใช้และไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน (Chaipukdee, M. & Canittawong, W. 2008) ดังนั้นการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศสิ่งแวดลอมทั้งหลายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้น จึงควรให้ความสำคัญและแยกแยะปัญหาให้ถูกต้องเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหา ได้อย่างทันเหตุการณ์ เพื่อลดเหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิดปัญหาน้อยลง การสนับสนุนให้ความรู้กับชุมชนเป็นเรื่องของผู้นำชุมชนที่จะทำให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนโดยชุมชนอย่างแท้จริง

พื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม เป็นพื้นที่สาธารณะที่มีลักษณะเป็นแอ่งรับน้ำ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ที่สุดของอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย มีอาณาบริเวณติดต่อกันอยู่ 4 ตำบล 2 อำเภอ คือ ตำบลจันจว้า ตำบลจันจว้าใต้ ตำบลท่าข้าวเปลือก อำเภอแม่จัน และ ตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ปัจจุบันคงเหลือ ประมาณ 15,000 ไร่ เนื่องจากพื้นที่บางส่วนได้มีการบุกรุก ครอบครอง ทำประโยชน์ และออกเอกสารสิทธิ์ที่ดินไปแล้ว บางส่วนถูกทำลายจากประชาชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จนทำให้สภาพแวดล้อมต่างๆ ถูกทำลายลงไป ทั้งแหล่งโบราณคดีที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และธรณีวิทยาที่ทรงคุณค่าได้สูญหายไปด้วย ซึ่งประชาชนในพื้นที่ เรียกบริเวณนี้ว่า “เมืองหนอง”

หรือ เวียงหนอง” หรือบ้างก็เรียกว่า “เวียงหนองหล่ม” (Srirut, S. 2016) อีกทั้งการพัฒนาตามระบบทุนนิยมในปัจจุบันที่เน้นการบริโภค การแข่งขันและการผลิตเพื่อจำหน่ายได้รุกคืบเข้ามาสู่ชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 จนถึงปัจจุบันทำให้สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งวิถีชีวิตการเปลี่ยนพื้นที่ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ที่เปลี่ยนจากชาวบ้านเป็นนายทุน จึงก่อให้เกิดความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มปริมาณมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำและนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งจากการแย่งชิงน้ำมากขึ้น ปัญหาที่เกิดขึ้นยังไม่มีหน่วยงานหรือคนในชุมชนเข้ามาร่วมกันแก้ไข ดังนั้นกลุ่มชุมชนที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก ได้แก่ กลุ่มผู้เลี้ยงควาย กลุ่มผู้เก็บผักจากพื้นที่ชุ่มน้ำ และกลุ่มเกษตรกรที่ปลูกข้าว จึงเกิดความตระหนักในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำและต้องการลดปัญหาความขัดแย้งในการแย่งชิงน้ำระหว่างกลุ่มผู้เลี้ยงควาย กลุ่มผู้ทำการเกษตร และกลุ่มนายทุนในพื้นที่ โดยต้องการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาเป็นเครื่องมือในการหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 4 ตำบล

ทั้งนี้ แล้ว ผู้นำชุมชน จึง ถือว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี อีกทั้งถ้าผู้นำมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ สามารถใช้คุณสมบัติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม จะเป็นการสร้างความสุขหรือสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นได้ การเลือกผู้นำของชุมชน สังคมก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง และมากยิ่งขึ้นกว่าคุณสมบัติที่มีผู้นำการที่ผู้นำชุมชนมี

ศักยภาพ ความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่สร้างความเจริญ และความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับชุมชนได้เป็นอย่างดี เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างความก้าวหน้าในการทำให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนา เพราะการเสริมสร้างศักยภาพรวมทั้งความรู้และความสามารถในการพัฒนาชุมชน ผู้นำก็สามารถใช้คุณสมบัติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ หากองค์กรใดมีผู้นำที่มีประสิทธิภาพแล้วการพัฒนาจะมีความเจริญก้าวหน้าอย่างแน่นอน (Khiewlee, J. 2014))

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสถานการณ์ปัญหา และการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม ศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม พัฒนากลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม เพื่อนำกลยุทธ์ไปเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในชุมชนบ้านป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายให้เกิดการดำเนินงานการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

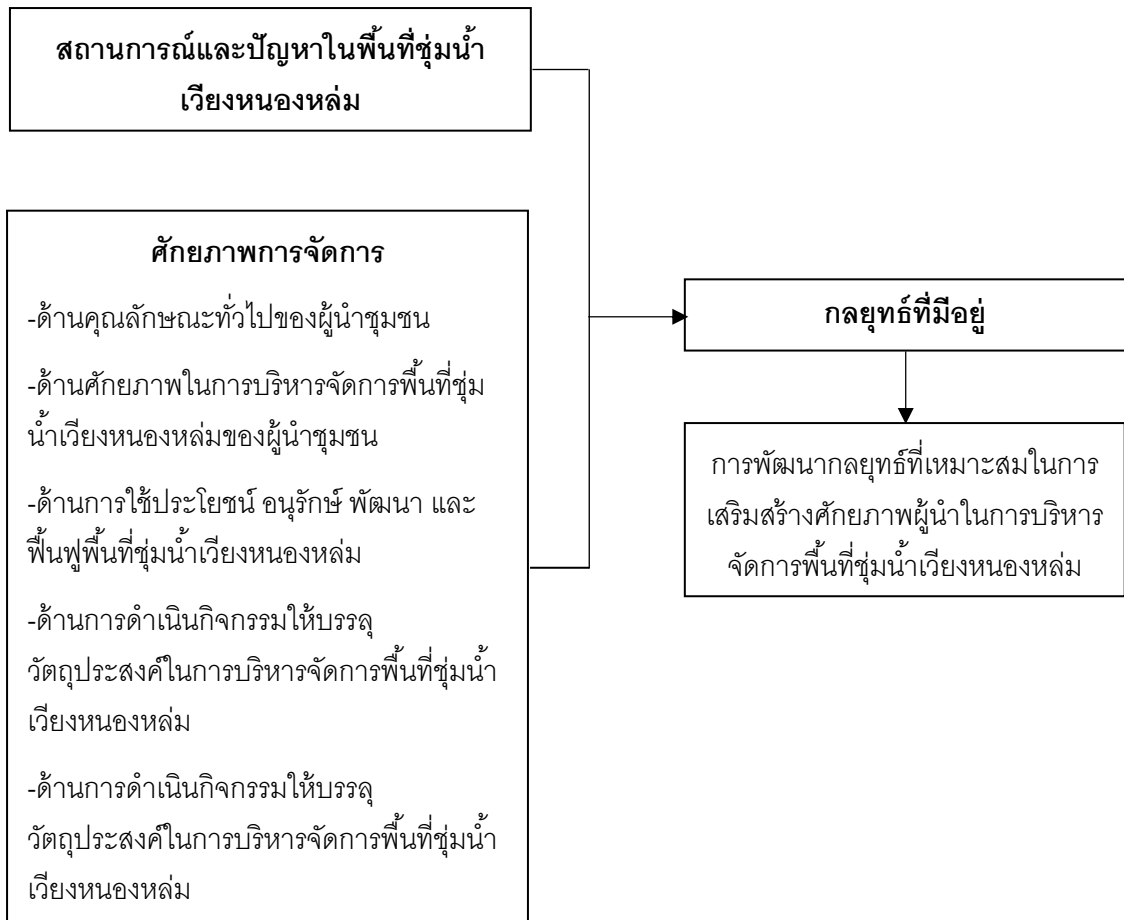
1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดย

ชุมชน: กรณีศึกษา บ้านป่าสักหลวง ตำบล
จันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

3. เพื่อพัฒนากลยุทธ์ในการเสริมสร้าง
ศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่
ชุมน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน: กรณีศึกษา บ้าน
ป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัด
เชียงราย

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดของการวิจัยในครั้งนี้ ศึกษา
หลักการมีส่วนร่วมจากหลายส่วน ทั้งภาครัฐ
ประชาชน เอกชนโดยการศึกษาศักยภาพผู้นำ
ชุมชนที่จะให้ชุมชนมีการพัฒนานากลยุทธ์ไปใช้
ให้เกิดประโยชน์กับส่วนรวม โดยการศึกษา
แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้กรอบ
แนวคิดการวิจัยดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

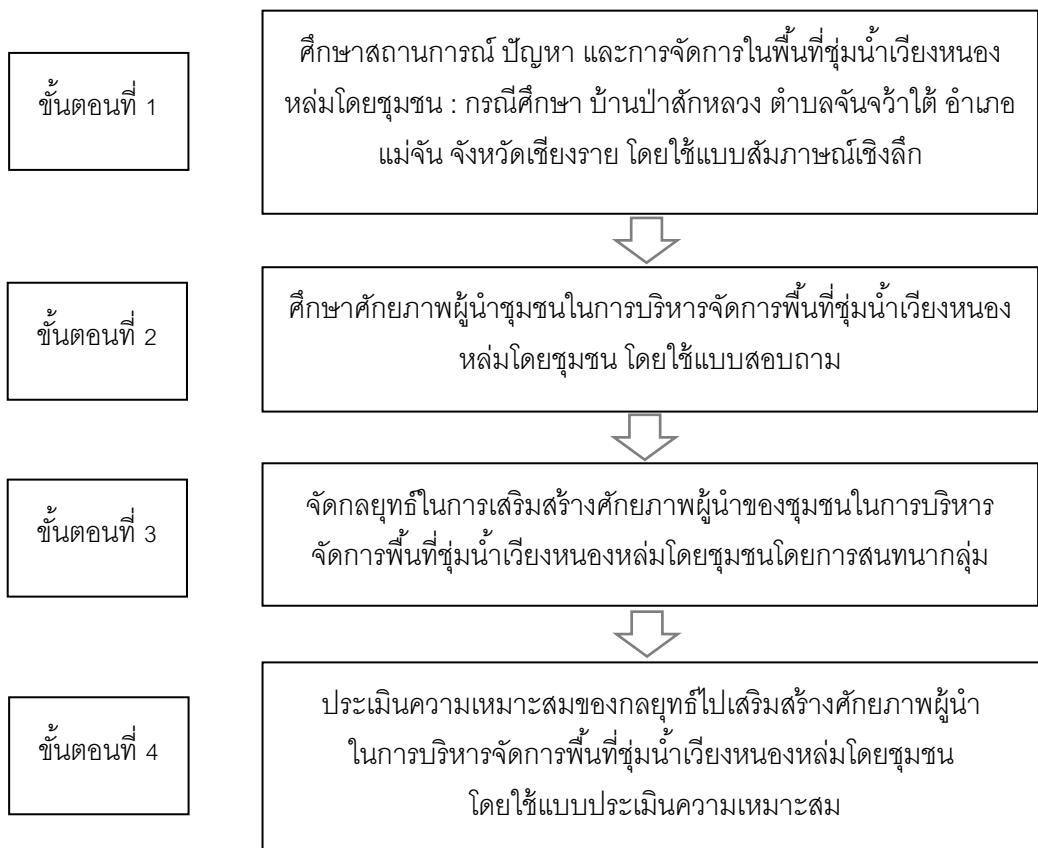

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาศาสนาการรณ์ และปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนน้ำเวียงหนองหล่ม รวมถึงการศึกษาศักยภาพผู้นำของชุมชนในการ

บริหารจัดการพื้นที่และสร้างกลยุทธ์ในเสริมสร้าง ศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ ชุมชนน้ำเวียงหนองหล่ม โดยมีขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 2 ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนใน 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านป่าสักหลวง จำนวน 418 ครัวเรือน หมู่ 2 บ้านป่าสักหลวง จำนวน 447 ครัวเรือน รวม 865 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างและได้กำหนดขนาดตัวอย่างจะใช้แนวคิดของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) (Yamane, Taro, 1973) แทนค่าโดย จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลจันจว้า อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน หรือ

ผู้แทนครัวเรือน จำนวน 865 ครัวเรือนโดยการคำนวณด้วยสูตรของ ยามาเน่ (Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ความคลาดเคลื่อน 5 %

กลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษานี้ กำหนดวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Random Sampling) ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนโดยแบ่งเป็นสัดส่วนตามจำนวนของประชากร มีจำนวน 274 ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน

การสนทนากลุ่ม โดยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมานำเสนอในที่ประชุม เพื่อให้ที่ประชุมนำไปเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์กลยุทธ์เสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และนำมาใช้เป็นข้อมูลวิเคราะห์กำหนดกลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม ดำเนินการโดย 1) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ 3) การกำหนดเป้าประสงค์ 4) การกำหนดจุดตัดเพื่อกำหนดกลยุทธ์การพัฒนา 5) การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนา

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างศักยภาพผู้นำในการบริหารจัดการชุมชนพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มด้วยการกำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยตามคำถามการวิจัย ข้อมูลที่รวบรวมได้จาก

แบบสอบถามนำมาทำการวิเคราะห์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์หาค่าสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาสถานการณ์ ปัญหา และการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มโดยชุมชน : กรณีศึกษา บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ศึกษาศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการ พัฒนา กลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการ และประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์เสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 399 ครัวเรือน การประชุมเชิงปฏิบัติการจากผู้บริหารเทศบาลจำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 31 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการใช้สถิติพื้นฐาน และการสนทนากลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากผลการวิจัย มีดังนี้

1. สถานการณ์ ปัญหา และการจัดการในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในปัจจุบันสภาพดินเป็นดินเหนียว

ไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ดี ทำให้พืชเจริญงอกงาม พืชบางอย่างไม่สามารถปลูกได้เลย และในฤดูแล้งจะมีน้ำแห้งขอด เพราะการรุกพื้นที่และเจาะน้ำไปใช้นอกพื้นที่เวียงหนองหล่มของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ส่วนอากาศนั้นร้อนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมีการบุกรุกป่าทำให้ต้นไม้ลดลง บริเวณใกล้เคียงไม่มีความชุ่มชื้น ลักษณะทางชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มด้านพืชพรรณส่วนใหญ่เป็น ผักบู่ บอน หญ้าไซ บัวหลวง และ กก และพืชต่างถิ่น เช่น กระถินยักษ์ หญ้าขน บัวบก และ มะระขี้นก แต่มีการบุกรุกพื้นที่มากขึ้น ทำให้พืชเหล่านี้สูญพันธุ์ไป ส่วนสัตว์ต่าง ๆ พบว่าคงเหลือแต่สัตว์ป่าขนาดเล็ก เช่น นก หนู งู ไซ และ ไก่ป่า พบจำนวนหลายชนิด นกอพยพ นกประจำถิ่น และนกไม่ทราบสถานภาพ แต่ปัญหาที่พบคือไม่มีข้อมูลพันธุ์สัตว์ รายละเอียด ที่ทำให้เข้าใจง่าย และความสมดุลของระบบนิเวศ พบว่า พื้นที่แห่งนี้ยังมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติทั้งด้านแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร จึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย สำหรับสัตว์ป่าจำพวกนกน้ำ แต่ปัญหาคือสภาพป่าเป็นป่าเสื่อมโทรม ประกอบด้วยต้นไม้ขนาดเล็กขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป ยังคงมีสภาพที่เป็นป่าธรรมชาติ ประมาณ 20 ไร่ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในเรื่องของดินนั้น จะเน้นในการปรับปรุงและไม่ทำลายหน้าดิน ทำให้ดินมีสภาพดีขึ้น ส่วนน้ำมุ่งเน้นการไม่นำขยะและสารเคมีทิ้งลงในน้ำ ส่วนการขยายพันธุ์ไม้ พืชและสัตว์ น้ำการมีส่วนร่วมจะมุ่งเน้นในการเพาะพันธุ์เพื่อจัดเตรียมทำการขยายพันธุ์ต่อไป

2. ศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม บ้านป่าสัก

หลวง ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่า ด้านคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีศักยภาพในเรื่อง สามารถพูดชักจูงให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมอนุรักษ์เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ รองลงมาสามารถสร้างความไว้วางใจให้กับคนในชุมชนได้ ควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่สามารถนำวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้ และสามารถส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม ด้านศักยภาพในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มของผู้นำชุมชนซึ่งในภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีศักยภาพในเรื่อง มีความซื่อสัตย์สุจริต และกล้าตัดสินใจในการบริหารจัดการในชุมชนเพื่อการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม รองลงมาสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนในการจัดการได้อย่างรวดเร็ว และ มีการบริหารจัดการในการทำแนวเขตพื้นที่ในการครอบครองเพื่อลดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม ด้านการใช้ประโยชน์ อนุรักษ์พัฒนา และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีศักยภาพในเรื่อง ให้ความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเคารพสิทธิเสรีภาพของชุมชน นวมถึงได้ส่งเสริมการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับสังคมและชุมชน และ สนับสนุนการวิจัยพรรณพืช พันธุ์สัตว์ และแหล่งน้ำเพื่อการเผยแพร่และการศึกษาเรียนรู้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และด้านการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีศักยภาพในเรื่อง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการ

พัฒนาโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และมีการประสานงาน เพื่อสร้างเครือข่ายในการรับข้อมูลข่าวสาร มีความมุ่งมั่นในการดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงาน และนำเอากิจกรรมต่าง ๆ มาบูรณาการทำงานร่วมกัน

3. กลยุทธ์ในการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำของชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม บ้านป่าสักหลวง ตำบลจันจว้าได้อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่ากลยุทธ์ที่เหมาะสมและเป็นไปได้ คือ กลยุทธ์ด้านการพัฒนาการสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และ กลยุทธ์ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้นำกับประชาชนในพื้นที่และการเชื่อมต่อนโยบายของรัฐบาลที่นำไปสู่การปฏิบัติ และกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับดี ได้แก่ กลยุทธ์ด้านการส่งเสริม สร้างแรงจูงใจให้กับผู้นำในการพัฒนาชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม กลยุทธ์ด้านการต่อยอดองค์ความรู้และนำองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการบูรณาการการทำงานของผู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันภายใต้แผนพัฒนาชุมชน และกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม โดยชุมชน

อภิปรายผล

ผลการศึกษามีประเด็นที่สำคัญในการอภิปราย ดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในปัจจุบันสภาพดินเป็นดินเหนียว น้ำท่วมถึงในบางฤดูกาล ไม่สามารถเพาะปลูกพืชได้ดี ทำให้พืชเจริญช้า พืชบางอย่างไม่สามารถปลูกได้เลย และในฤดูแล้งจะมีน้ำแห้งขอด เพราะการรุกล้ำพื้นที่และเจาะน้ำไปใช้นอกพื้นที่เวียงหนองหล่มของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ส่วนอากาศนั้นร้อนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะมีการบุกรุกป่าทำให้ต้นไม้ลดลง แต่ทั้งนี้สภาพโดยรวมประกอบด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำพื้นที่ชุ่มน้ำที่สมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ของ Chaipukdee, M & Canittawong, W. (2008) ที่ได้กล่าวว่า พื้นที่ชุ่มน้ำที่สมบูรณ์นั้นเป็นพื้นที่ระหว่างสังคมระบบนิเวศในน้ำและระบบนิเวศบนบกซึ่งมีระดับน้ำใต้ดินอยู่ที่ระดับผิวดิน ใกล้เคียงผิวดิน หรือมีน้ำท่วมขังเล็กน้อย ในช่วงฤดูการเจริญเติบโตในแต่ละปี การจำแนกโดยหลักวิชาการ อาศัยการตอบสนองของดินและสิ่งมีชีวิตที่เกิดจากแรงบีบคั้นจากการมีน้ำมาก ในส่วนของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะพืช ต้องประกอบด้วยรูปชีวิตที่ปรับตัวกับการมีน้ำมาก เช่น มีรากค้ำยัน รากอากาศ ลำต้นเป็นรกรางเพื่อถ่ายเทอากาศภายในลำต้นลงสู่ราก เป็นต้น นอกจากนี้ Chancha Sub-district Municipality Office (2014) ได้ระบุว่า สภาพภูมิประเทศของเวียงหนองหล่มเป็นแอ่งรับน้ำหรือพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่มีสภาพ เป็นที่ดินสาธารณะที่มีลักษณะเป็นแอ่งรับน้ำ หรือพื้นที่ชุ่มน้ำขนาดใหญ่ ในปัจจุบันยังคงมีสภาพที่เป็นหนองน้ำธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทางด้านระบบนิเวศที่ค่อนข้าง มีความสมบูรณ์ ประกอบด้วยหนองน้ำ ทุ่งหญ้า ป่าไม้ สัตว์น้ำ สัตว์ และนกหลากหลายชนิด ซึ่ง

ชาวบ้าน มักเรียกบริเวณแถบนี้ว่า “เมืองหนองหรือ เวียงหนอง” หรือบ้างก็เรียกว่า “เวียงหนองหล่ม”

2. ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม บ้านป่าสักหลวงหมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลจันจว้าใต้ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายที่มีคุณลักษณะทั่วไปของผู้นำชุมชน ในเรื่อง สามารถพูดให้คนในชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมอนุรักษ์เกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับ Khiewlee, J. (2014) ได้กล่าวถึง ผู้นำท้องถิ่น เป็นบุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสำคัญหรืออาจกล่าวได้ง่ายๆ และสอดคล้องกับ Puttagosa, K. (2011) ได้ศึกษางานวิจัยของ David Rook และ William Torbert ที่ได้จำแนกประเภทของผู้นำไว้ 7 ประเภท โดยกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้นำอย่างหนึ่งอย่างใดในหลาย ๆ คุณสมบัติ ต้องประกอบด้วย มีบุคลิกภาพ ลักษณะท่าทาง การวางตัว ที่สามารถสร้างความประทับใจ เป็นบุคคลที่มีความสง่างาม เผย แต่งกายสะอาดเรียบร้อย สามารถพูดในที่ชุมชนได้อย่างมั่นใจ

3. กลยุทธ์ได้รับการประเมินความเหมาะสมที่สำคัญคือกลยุทธ์ด้านการพัฒนาการสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม และ กลยุทธ์ที่ 4 การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้นำกับประชาชนในพื้นที่และการเชื่อมต่อนโยบาย

ของรัฐบาลที่นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งผู้นำชุมชนจะต้องใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารให้กับประชาชนให้เข้าใจ สอดคล้องกับ Makasiranon, W. (2005) ได้กล่าวว่า กลยุทธ์ที่สำคัญที่องค์กรจะต้องมีคือการใช้การสื่อสารให้กับคนในองค์กรได้รับรู้ การสร้างความรู้ความเข้าใจก่อนที่องค์กรจะกำหนดกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติได้ การสื่อสารระหว่างผู้นำกับประชาชน สามารถชี้ให้เห็นความสำคัญของปัญหา อธิบายความจำเป็นของนโยบาย ตลอดจนเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนปูทางและวางพื้นฐานทางนโยบาย อีกทั้งรัฐธรรมนูญใหม่ของไทย ได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในการได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลสิ่งแวดล้อมเป็น ข้อมูลที่มีผลต่อการดำรงชีพของประชาชน

ดังนั้นผู้นำจึงมีบทบาทที่จะจัดทำข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย เพราะการแก้ไขปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมนั้น หากทำการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่เข้าใจชัดเจนในกลุ่มที่เกี่ยวข้องดีแล้วก็สามารถลดระดับของปัญหาไปได้มากหรือบางปัญหาอาจจะไม่เกิดขึ้น โดยเฉพาะแนวทางในการป้องกันปัญหานับว่า จะต้องพึงพาอาศัยหลักการประชาสัมพันธ์เป็นอย่างมาก เพื่อความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกคน จะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพจากความสำนึกและตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันก็จะสามารถป้องกันปัญหาลี้ภัยสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นในระดับต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้อีกด้วย และนอกจากการใช้ข้อมูลเพื่อการประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจและกระตุ้นจิตสำนึกแล้วยังสามารถสร้างระบบข้อมูลที่อำนวยความสะดวกให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้ด้วย

ภาพที่ 3 การสนทนากลุ่มร่วมกับผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรมีการกำหนดมาตรการ แผนงาน ในการพัฒนาศักยภาพผู้นำในด้านการจัดทำแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้ได้มีโอกาสในการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ แล้วนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกับประชาชนต่อไป

2. ฝ่ายปกครองระดับอำเภอ ควรสนับสนุนให้ผู้นำกับประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันในพื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่ม โดยการไ้

เวทีสาธารณะในการทำกิจกรรมร่วมกัน

3. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้นำเพราะบางคนยังขาดความเชื่อมั่นในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับบริบท สภาพปัญหาและการสื่อสาร ควรมีการจัดการข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา สภาพบริบทพื้นที่ให้ถูกต้องและพัฒนาบุคลิกภาพของผู้นำในการทำงานในที่สาธารณะชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำศึกษาและค้นหากระบวนการปฏิบัติหลังจากที่เกิดการนำกลยุทธ์ไปใช้เพื่อเป็นแนวปฏิบัติที่ในการปฏิบัติ เพื่อการบริหารจัดการพื้นที่เวียงหนองหล่มแล้วนำไปถอดองค์ความรู้ในการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ต่อไป

2. ควรทำการศึกษาความเป็นไปได้และจัดทำระบบฐานข้อมูลองค์ความรู้พื้นที่ชุ่มน้ำเวียงหนองหล่มในรูปแบบสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมกันพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

- Khiewlee, J (2014). *Leaders and community leaders for development*. Retrieved 2 June 2014, from <http://www.l3nr.org/posts/44887>.
- Puttagosa, K. (2011). *A Guide to Learning Community Development*. Complete version. Scientific research National Research Council of Thailand.
- Chaipukdee, M & Canittawong, W. (2008). *Wetland situation and management in Thailand*. Bangkok: National Research Institute.
- Makasiranon, W. (2005). *Strategy Maps Mapping Strategy for Blanced Scorecard*. Bangkok: Export Net Company Limited.

- Sirut, S. (2016). Sustainable Community Tourism Management Planning for the ASEAN Economic Community: A Case Study of Wiang Nong Lom Wetland Area, Mae Chan District and Chiang Saen District Chiang Rai province. *Journal of Human Sciences*. 15(2). 132-164.
- Chancha Subdistrict Municipality Office, Mae Chan District, Chiang Rai Province. (2014). *Annual Report 2015*. Chancha Subdistrict Municipality.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis*. (2nd ed.). New York: Harper & Row.